

Дон Кіхот з Олександрії

Керівник Колісник Ю.В.

**Чи справді Дмитро Чижевський був
Дон Кіхотом?**

**Іменем якого літературного героя чи
кіногероя можна назвати
Дмитра Чижевського?**

- 22 січня 1918 року Мала Рада (орган Української Центральної Ради) на своєму засіданні у великій залі Педагогічного музею в Києві почала розглядати проєкт IV Універсалу, яким вона збиралася проголосити незалежність Української Народної Республіки.
- Попри попередні домовленості між керівниками фракцій Ради, проти ухвалення Універсалу проголосували кілька депутатів від національних меншин, зокрема троє меншовиків. Одним із них був 23-річний студент Київського університету, член Центрального виконавчого комітету Російської соціал-демократичної робітничої партії (меншовиків) Дмитро Чижевський.
- Чижевський проголосував проти незалежності не лише за рішенням фракції, а і з переконання – він тоді справді хотів, щоб Україна залишилась автономією у складі демократичної федеративної Росії.

Дмитро́ Іва́нович Чиже́вський народився 04 квітня 1894 року в місті Олександрії, нині Кіровоградської області – український науковець-енциклопедист, культоролог-славіст, філософ, літературознавець, релігієзнавець, лінгвіст, дослідник української та слов'янської літератур, історії культури, філософії, релігійної думки й слов'янської духовності. Дослідник німецької славістики.

**Родина Чижевських
(Дмитро Чижевський із батьком,
матір'ю та сестрою Марією)**

Народився Дмитро у дворянській родині. Рідною мовою Чижевських була російська. Його батько, Іван Костянтинович, відставний артилерійський офіцер російської царської армії, мав шлхетське походження і за політичними поглядами був революціонером-народником. За участь у народницькому гуртку його виключено з військової академії, заарештовано і після дворічного ув'язнення в Петропавловській фортеці заслано у Вологду, а потім на батьківщину, в Олександрію. Певний час родина мешкала недалеко від Олександрії на хуторі Секретарівка. Згодом Чижевські переїхали до міста, де наймали квартиру в будинку Маслової по вулиці Казначейській (нині вулиця 6-го Грудня). Там, мабуть, і народився наш герой. До речі, хрещеним батьком Дмитра Чижевського був Олександрійський міський голова Григорій Сокальський.

Меморіальна дошка на будинку, де проживала сім'я Чижевського

У 1904 році сім'я переїхала в будинок, де ще недавно знаходилася районна бібліотека. Олександрійці, які в ті часи близько знали Чижевських, частенько бували в цьому будинку. Атмосфера тут панувала дружелюбна, товариська. Батько мав телескоп, бо серйозно займався астрономією. І часто разом з дітьми розглядав зірки на небі.

Гімназист Д.Чижевський (крайній справа) у колі друзів на крокетному майданчику

Біля будинку був крикетний майданчик, де Дмитро грав у цю гру разом зі своїми друзями з чоловічої гімназії. А ще там стояв відремонтований флігель з окремою кімнатою на два вікна для прислуги і велика кухнею разом з пральнею. Чисельною бібліотекою дозволялось користуватися всім охочим. У великому дворі батько висаджував квіти, декоративні кущі, особливо любив розводити троянди. Сестра Дмитра Чижевського Марія згадує, що вбудинку було 8 кімнат, і вони з братом мали по окремій кімнаті.

Олександрійська класична чоловіча гімназія

Освіту Д.І.Чижевський здобув у місцевій початковій школі. З 1904 по 1911 рр. він навчався в Олександрійській класичній гімназії. Проте інтереси Чижевського-гімназиста не обмежуються навчанням, він організовує просвітницький, а пізніше й політичний молодіжні гуртки, члени яких збиралися в Чижевських удома. Серед учасників цих зібрань було вісім майбутніх професорів. Дмитрові Чижевському ще за часів навчання в гімназії викладачі пророкували кар'єру вченого. Закінчив гімназію юнак зі срібною медаллю.

Дмитро Чижевський
у молоді роки

- Восени 1911 року по закінченню гімназії Чижевський вступив на фізико-математичний факультет Петербурзького університету, де вивчав математику й астрономію.
- Згодом перевівся до Київського університету Святого Володимира, але вже на історико-філологічний факультет.
- Разом із дружиною влітку 1921 року через Польщу емігрував до Німеччини. Обоє продовжили навчання спочатку в Гейдельберзі, потім у Фрайбурзі.

У грудні 1923 року Чижевський був запрошений до Праги на посаду лектора Українського Вищого педагогічного інституту імені М.Драгоманова на кафедру філософії з предмета «логіка».

У Празі Чижевський видав курс лекцій з логіки та першу частину хрестоматії з історії філософії. А також двома виданнями вийшла його книга «Філософія на Україні», а потім — «Нарис з історії філософії на Україні». Темою, яка пройшла через усе життя вченого, стала філософія Г.Сковороди. На цю тему Дмитро Іванович написав низку статей і монографічне дослідження.

Наукові дослідження принесли Чижевському світову славу. У 1933 році в університеті Галле він отримав звання доктора філософії.

У 1949 році Дмитро Іванович переїздить до США, де проживали його дружина та донька. Гарвардський університет запрошує вченого на посаду професора.

Пересвідчившись, що Америка не може дати йому «наукової поживи», Чижевський у 1956 році погодився на переїзд до Гейдельберга, де відкрився Слов'янський інститут при місцевому університеті.

Учений зміг зробити Слов'янський інститут кращим славістичним центром у Європі. Щоправда, колеги нарікали на його нестерпний характер, різкість, називали «прима-балериною».

Утім у Чижевського «за зовнішньою маскою була захована чутливість, не тільки літературна, але й особиста; ще глибше заховані були релігійні почуття. З цим останнім пов'язане було також — цілком незрозуміле для його колег — зацікавлення надприродними проблемами, включно з демонологією та всякими духами».

- Чижевський був колоритною постаттю, про нього ще при житті складали легенди.
- Говорили, що саме він став прототипом професора Пніна у відомій повісті Набокова.
- Ще він скаржився знайомим на свою феноменальну пам'ять, через яку не міг забути номерів проїзних квитків.
- Свої щотижневі домашні семінари з філософії та славістики завершував ритуальними вечірками, на яких частував студентів власноручно приготовленими стравами.
- Дмитро Чижевський вельми любив котів, вони жили в кожній його оселі, і він не раз говорив колегам, що з котами набагато цікавіше розмовляти, ніж із людьми.

18 квітня 1977 року Дмитра Чижевського не стало.

Похований він на кладовищі в Гейдельберзі.

Особистий архів Чижевського по його смерті потрапив до бібліотеки Гейдельберзького університету.

Частина документів зберігається в родині доньки вченого у США.

Використані джерела

1. Војко-Влохун Ј. Dmytro Ivanovuč Šyzevskuj. Heidelberg, 1988. S. 7.
2. Автобіографія Д. Чижевського // ЦДАВО України. Ф. 3972, оп. 1, од. 189, арк. 43 — 48.
3. Вінценз А. Дмитро Чижевський. С. 109.
4. Русская школа за рубежом. Прага, 1925. № 13 — 14.
5. Феденко П. Дмитро Чижевський // Укр. історик. 1978. №1 — 3. С. 112 — 118; №4. С. 100-118.
6. ЦДАВО України. Ф. 4465, оп. 1, од. 858, арк. 26, 72, 74, 77, 116, 118, 160, 163, 164, 174, 181.
7. Чижевский Д. Г. Сковорода и немецкая мистика // Тр. Рус. нар. ун-та в Праге. 1929. Т. 2. С. 283 — 301; його ж. Философия Г. С. Сковороды // Путь (Париж). 1929. Т. XIX. С. 23 — 56; його ж. Філософічна метода Сковороди. Львів, 1930.
8. Чижевський Д. Нові досліді над історією астрології (1913 — 1918) // Етногр. вісник. 1929. Кн. 8.